

MAKEDEON KRALLIĞI VE BAŞKENT PELLA

(DIA-1-4) Pella, muhtemelen Makedon Krallığı'nın **ticari başkenti** olarak **I. Arkhelaos** (MÖ 413–399) tarafından **MÖ 399** yılında kurulmuş ve eski saray kenti **Aigai**'in yerini almıştır. Ancak kentin, III. Amyntas tarafından kurulduğu da ihtimal dahilindedir. Kesin olarak bilinen Pella, Kral II. Philippos ve oğlu III. Alexandros'un (İskender) oturduğu kenttir.

(DIA-5) Antik Çağ'da Pella, denizcilik açısından uygun ve Thermaik Körfezi'ne elverişli bir girişle bağlanan stratejik bir limandı, ancak liman ve körfez alüvyonla zamanla dolarak karaya bağlanmıştır.

(DIA-6) Pella'dan ilk kez Halikarnassoslu (Bodrumlu) **Herodotos** (VII, 123), Xerxes'in seferiyle ilgili olarak ve **Thukydides** ise (II, 99,4 ve 100,4) Makedonya'nın genişlemesi ve Thrakların kralı **Sitalces**'e karşı savaşa ilgili olarak bahsetmiştir.

Arkhelaos, sarayının süslemeleri için dönemin en büyük ressamı **Zeuxis**'i davet etmiştir. Daha sonra Arkhelaos, Miletli Şair **Timotheus** ile Atinalı oyun yazarı **Euripides**'i burada ağırlamıştır. Euripides'in "**Bakkhalar**" oyunu ilk kez burada, yaklaşık MÖ 408 yılında sahnelenmiştir.

Xenophon'a göre, Pella MÖ 4. yüzyılın başlarında en büyük Makedonia şehridir. MÖ 382'de II. Philippos'un ve MÖ 356 yılında doğan oğlu Büyük İskender'in yönetim yeri burasıydı. Kendi döneminde zaten surlarla çevrili olan Pella kentini, Philippos uluslararası öneme kavuşturmuştur.

Büyük İskender'in haleflerinden **Kassandros**, Pella'yı Makedonya'nın en büyük ve en zengin şehri haline getirmiş ve özellikle şehri yeniden tasarlamış ve genişletmiştir. En çok arkeolojik kalıntının olduğu **Antigonos** Dönemi, büyük olasılıkla kentin refahının zirve yaptığı dönemdir. Ünlü **Şair Aratus'un** MÖ 240 civarında Pella'da öldüğü bilinmektedir.

(DIA-7) Romalı Tarihçiler Polybius ve Livius, Roma Cumhuriyeti'ne karşı yapılan Makedonya Savaşları sırasında **Pella kentini** V. Philippos ile Perseus'un

başkenti olarak da anmaktadır. Kent, MÖ 168 yılındaki Pydna Savaşı'nda Romalılar tarafından yağmalanmış ve kentin hazinesi Roma'ya taşınmıştır. **Livius**, Pydna savaşında Makedonia Kralı Perseus'u yenen Romalı **Lucius Aemilius Paullus**'a kentin MÖ 167'de nasıl görüldüğünü şöyle aktarmıştır:

“...**General Lucius Aemilius Paullus**, buranın kraliyet ikametgâhı olarak seçilmesinin sebepsiz olmadığını gözlemlemiştir. Bir tepenin güneybatı yamacında yer alır ve yaz kış yürüyerek geçilemeyecek kadar derin bir bataklıkla çevrilidir. Şehre yakın olan “**Phakus**” kalesi, bataklığın içinde bir ada gibi çıkıntı yaparak durmaktadır ve bir duvarı taşıyabilecek ve lagün suyunun sızmasından kaynaklanabilecek herhangi bir hasarı önleyebilecek kadar güçlü büyük bir altyapı üzerine inşa edilmiştir. Uzaktan bakıldığında şehir duvarıyla kesintisizmiş gibi görünse de aslında iki duvar arasından akan ve bir köprüyle şehre bağlanan bir kanalla ayrılmıştır. Böylece dışarıdan bir düşmanın tüm erişim yollarını keser ve kral oraya birini kapatırsa, çok kolay bir şekilde korunabilecek olan köprü dışında kaçma olasılığı yoktur”.

MÖ 168 yılında Makedonya Kralı Perseus'u Pydna savaşında mağlup eden Romalı General Lucius Aemilius Paullus, bu savaştan sonra **Macedonicus** (Makedonya Fatihi) unvanını almış ve Pella, Roma'ya bağlanan Makedonia Eyaleti'nin 3. idari bölümünün başkenti ilan edilmiştir.

(DIA-8) Kentteki imar faaliyetleri MÖ 1. yüzyılın başlarına kadar canlılığını korumuş ve **Via Egnatia** (Egnatia Yolu) üzerindeki Pella, Dyrrachium (Arnavutluk'ta Durres) ve Thessalonika (Selanik) arasındaki güzergâhta önemli bir nokta olmaya devam etmiştir.

Yaklaşık MÖ 90 yılında şehir bir depremle yıkılmıştır; bu felaketten kalan dükkânlar ve atölyeler, mal kalıntılarıyla birlikte arkeolojik kazılarda ele geçmiştir. Bu depremin ardından şehir, deprem kalıntılarının üzerine yeniden inşa edilmiştir. Cicero, MÖ 58 yılında burada kalmıştır, ancak o zamana kadar **eyalet merkezi**, çoktan Thessalonike yani Selanik'e taşınmıştır.

MÖ 45 ile MÖ 30 yılları arasında bir Roma Kolonisi haline getirilmiş olan Pella kentinin para birimi **Colonia Iulia Augusta Pella** olarak belirlenmiştir. Cassius Dio'a göre (LI, 4), Augustus, **gazilerine** vermek üzere topraklarını gasp ettiği köylüleri buraya yerleştirmiştir. Ancak Philippi, Dion ve Cassandreia gibi diğer Makedon kolonilerinin aksine, burası hiçbir zaman **ius Italicum**'un ya da Roma hukukunun yetki alanına girmemiştir.

Yaklaşık MS 180 yıllarında Samosatalı (Samsat) Lukianos burayı “**artık önemsiz, çok az nüfusu olan**” bir yer olarak tanımlayabilmiştir.

Bir Koloni kenti olmasına rağmen Pella hızlı bir şekilde gelişmiştir. Dio Chrysostomos (Or. 33.27) ve Lukianos'un anlattıkları her ne kadar abartılı olsa da II. Philippos ve Büyük İskender'in eski başkentinin harap olduğunu doğrulamaktadır. Kentin gerilemesine rağmen arkeolojik araştırmalar, şehrin lagün yakınındaki güney kısmının MS 4. yüzyıla kadar kullanılmaya devam ettiğini göstermiştir.

Kent daha sonra Diocletianopolis (Διοκλητιανούπολις - Diokletianoupolis) adını almıştır. Bizans döneminde, Roma kenti müstahkem bir köy tarafından çevrelenmiştir.

Araştırma Tarihi:

Pella kenti, Romalı Tarihçi Titus Livius'un tasvirlerine dayanarak Holand, François Pouqueville, Félix de Beaujour, Cousinéry, Delacoulonche, Hahn, Gustave Glotz ve Struck gibi 19. yüzyıl gezginleri tarafından keşfedilmiştir. İlk kazı çalışmaları ise 1914-15 yıllarında G. Oikonomos tarafından başlatılmıştır. Ancak antik kentin sistematik olarak araştırılması 1953 yılından itibaren Yunan Eski Eserler Müdürlüğü'nde sürdürülen modern kapsamlı kazılarla başlamış ve şehrin önemli bölümü ortaya çıkarılmıştır.

HİPPODAMİK KENT PLANI

(DIA) Hippodamik planlı kent, sarayın güneyinde yani aşağı kısmında yer alır. Miletoslu Hippodamos'un öngördüğü gibi bir ızgara planlı tasarlanan kentte, dik açılarla kesişen ve sekiz sıra dikdörtgen ada oluşturan paralel caddeler söz

konusudur. Dikdörtgen yapı adalarının genişlikleri tutarlı bir şekilde **45 m** ve uzunlukları ise **111 m** ile **152 m** arasında değişmektedir; ancak en yaygın olarak **125** metre uzunluğundaki adalar kullanılmıştır. Sokak genişlikleri **9 ile 10 metre** arasında değişmektedir. Ancak doğu-batı aksındaki doğrudan doğruya **agora**'ya ulaşan merkezi cadde **15 m** genişliğindedir. Kentin merkezindeki agora 10 yapı adasını (**insula**) kaplamaktadır. Kuzey-güney aksındaki sadece iki cadde, diğerlerinden biraz daha geniş olup, şehri daha güneydeki limana bağlamaktadır.

Pella'da görmüş olduğumuz bu plan tipi, **MÖ 4. yüzyılın ilk yarısına tarihlenir** ve büyük ada boyutlarıyla öne çıkan bu tasarım ideal plana çok yakındır. Örneğin Kalkidikia'da (Halkidiki) Olynthos kenti $35 \times 86,3$ metrelik yapı adalarına sahiptir. Öte yandan, Geç Hellenistik Dönem kentlerinin planları, Pella kent planı ile karşılaştırılabilir yapı adalarına sahiptir: Laodikea ad Mare'de adalar 112×58 m veya Aleppo'da (Halep) 120×46 m ölçülerindedir. Yine Hellenistik Dönem'de kurulmuş olan Nysa antik kentinde agora, iki yapı adasını (ada ölçüsü: $117 \times 59,5$ m) ölçülerindeki kaplamaktadır. Aynı şekilde yine Hellenistik Dönem'de kurulmuş olan Laodikeia ad Lykos'da (Denizli/Goncalı) sürdürülen kazı çalışmalarıyla, Suriye Caddesi'nin kuzeyindeki Hippodamik sistemdeki *insula*'ların 42×51 m ölçülerinde olduğunu ve bazı durumlarda $52-54$ m'ye ulaştığı ortaya konmuştur.

(DIA) Kent, Hellenistik Dönem'de güneyde denize hâkim bir burun olan eski Phakos adası üzerine kurulmuştur. Livius'un bahsettiği kent suru, sadece kısmen bilinmektedir. Bir kısmı sarayın kuzeyinde, bir kısmı da güneyde gölün yanında yer alan taş temel üzerine yükseltilmiş kaba tuğlalardan (~ 50 cm²) oluşan bir surdan ibarettir.

AGORA (DIA): Izgara kent planına sahip kentin merkezinde, MÖ 4. yüzyılın son çeyreğinde inşa edilen kentin agorası 10 yapı adasını yani yaklaşık 7 hektarlık (yani 70 dönüm) bir alanı kaplamaktadır. Pella, tek tek **özel konutlara (evlere) kadar boru hattı ile su temin edilen** ve şehrin büyük bir kısmında atık su yani **kanalizasyon hatları inşa edilmiş bilinen ilk şehirlerden biridir.**

(DIA) Gölgele sütunlu revakların çevrelediği agora; iç avlu duvarları fresklerle bezeli ve sokaklarla çevrili dışa kapalı evler, **kent planını belirlemiştir. Perspektif görünümleri taklit eden duvar resimleri**, ilk kez Pella'daki yapı duvarlarında ortaya çıkmıştır.

(DIA) Agora'nın ana kapısı doğu kanadında olup, Agora ve kenti kat eden 15 m genişliğindeki ana caddeye açılmaktadır. Daha küçük kapılar *agora*'nın güney, kuzey ve batı kanadında da bulunur. Agoranın **doğu tarafı pişmiş toprak nesnelere**, vazolar ve figürinlerin üretimine ve pazarlanmasına ayrılmıştır. **Güney kanadında sıvı ve katı ürünler satan dükkanlar, batı kanadında aromatik ürünler**, vazo ve figürinler üreten atölyeler vardı. Agoranın **kuzey kısmı daha resmi, muhtemelen idari bir karaktere sahipti**. Kompleksin güneybatı köşesindeki, zemin katında Dor peristyli ve birinci katında ionik bir çarşı bulunan binada, pişmiş toprak mühür, kemik kalemler ve bir taş mühür kazılarda ele geçmiştir.

Pella'da **Aphrodite, Kybele ve Demeter** tapınımı söz konusudur ve bu tanrıçalar için tapınaklar inşa edilmiştir.

(DIA) Pella'da çakıl taşı mozaik döşemeler ünlüdür. Bu çakıl taşı mozaiklerin bazıları Eski Yunan tasvir sanatını canlandırmaktadır: Örneğin İskit sanatında da bilinen bir motif olan geyiğe saldıran bir aslan-grifon, bir diğeri Dionysos'u bir leopara binerken tasvir eder. Ayrıca **aslan avı** yine tasvir edilen konular arasındadır. Bu mozaikler zengin evlerinin zeminlerini süslüyordu ve genellikle temsil ettikleri figürlerin isimlerini taşıyorlardı (bu özellikle Helen ve Dionysos Evlerinde görülür).

DİONYSOS EVİ (DIA)

Dionysos Evi'ndeki aslan avı mozağında bir aslanın her iki yanındaki birer avcının aslanı öldürmeye hazırlandığı anı tasvir etmektedir. Sahne, zeminin renkli tasarımı bir dağ manzarasına işaret etmektedir. Figürlerin bedenleri beyazdır, heykelsi hacimleri gri çakıl taşlarıyla gösterilmiştir. Figürlerin dış hatları ile vücut detayları, ince pişmiş kil şeritleri ile sınırlandırılmıştır. Kompozisyon, figürlerin yoğun hareketliliği ve hassas renk tonları ile dikkat çekmektedir. Bazı bilim insanları,

mozağin Küçük Asya'daki Granikos Nehri'nde, Büyük İskender'in arkadaşı **General Krateros** tarafından bir aslandan kurtarıldığı bir av sahnesini tasvir ettiği görüşündedir. **Av** hem Makedon krallarının hem de o çağın soylularının en sevdiği eğlenceydi ve resimler için favori bir konuydu. Özellikle Pers saray kültüründe Paradeisos'lar ile ilişki kurulabilir.

HELENA EVİ (DIA)

(DIA) Çakıl taşı mozaik, Helena Evinin Yemek Salonu Mozaik Dekorasyonu (MÖ 330-300): Helena'nın Theseus Tarafından kaçırılması.

(DIA) Pella'da 'Helen'in Kaçırılışı olarak adlandırılan Ev'de mozaik ustası **Gnosis** imzası bulunur. MÖ 4. yüzyıl sonuna (MÖ 300) tarihlenen bu mozaikte (şimdi Pella Arkeoloji Müzesi'nde sergilenmektedir) "Gnosis yaptı/ Gnosis epoesen" imzası bulunur. Geyik avı sahnesinde sağdaki figür, ortasından ayrılmış saçlarının (anastole) yukarı doğru kalkık tasviri nedeniyle muhtemelen Büyük İskender'dir; soldaki çift ağızlı balta kullanan figür muhtemelen İskender'in sadık yoldaşlarından Hephaestion'dur.

Gnosis'in imzaladığı mozaığı yapan kişi mi yoksa zemin kompozisyonunun muhtemelen yeniden üretildiği resmin ressamı mı olduğu bilinmemektedir. Ayrıca yerel bir sanatçı mı yoksa Makedon sarayına göç etmiş bir sanatçı mı olduğu da bilinmemektedir. Pella mozaiklerinde ilk kez çakıl taşlarının boyutları ve yarı değerli taşlar ya da cam tesseralar gibi yeni malzemeler kullanılmıştır.

SARAY: (DIA)

Şehrin kuzeyinde 70 m yüksekliğindeki bir tepe üzerinde tüm bölgeye hâkim stratejik bir konumda yer alan saray, yaklaşık 70.000 m²'lik geniş bir alanı kaplamaktadır. Saray, Klasik Dönem Pella surlarının 1250 metre güneyinde yer alır.

Pella sarayı, kente kuzeyden bakan iki tepenin ortasındaki tepede kurulmuş ve Makedonia düzlüğüne ve Loudias Gölüne yukarıdan bakar bir konuma sahiptir. Güneybatıdan kuzeydoğuya doğru yükselen teraslar üzerinde, her biri merkezi bir avlu etrafında bir dizi odadan oluşan, genellikle portikolu altı büyük mimari gruptan

oluşuyordu. Sarayın en eski bölümleri II. Philippos Dönemi'nde yani MÖ 350-336'da inşa edilmiş ve saray zaman içinde daha da genişletilmiştir.

Bu saray, 500 metre uzunluğunda 3,30 m kalınlığında ve 33 adet kuleli bir sur ile korunmaktaydı. Bu surun dış cidarı kireçtaşı bloklardan yapılmış iki cidarlı bir sur, arası moloz ve toprakla doldurulmuş, üst yapısı kerpiç tuğlalardan örülmüş bir sur. Şimdiye kadar yapılmış kazılarda sura ait üç kule ortaya çıkarılmış. Bu surun saraya yakın kısmında Anıtsal bir kapı «Krali Kapı» olarak adlandırılan kapı ortaya çıkarılmış.

Sarayın şehre bakan güney cephesi, 2 m yüksekliğinde bir temel üzerine inşa edilmiş, en az 153 metre uzunluğundaki büyük bir revaktan oluşuyordu. Dört ana kompleksten oluşan saraya aşağı şehirden bakıldığında heybetli bir anıtsal hava veren 15 metre yüksekliğindeki üçlü propylon ile girilmekteydi.

Pella sarayı, iki sıra halinde yan yana dizilmiş bir kaç - **muhtemelen yedi** - büyük peristylli yapı kompleksinden oluşuyordu; her biri, genellikle revaklı bir merkezi kare avlu etrafında düzenlenmiş bir dizi odayı içeriyordu.

Sarayın tarihlenmesi tartışmalıdır. Saraydaki büyük yapılar, II. Philippos Dönemi'ne tarihlenebilir, ancak diğer binalar daha erken görünmektedir. Arkeolojik kazılarla Kassandros Dönemi'ne tarihlenen bir *palaestra* ile bir hamam yapısı tespit edilmiştir.

Vergina'daki sarayın aksine, Pella'daki bu saray kompleksinin büyüklüğü, buranın sadece bir **kraliyet ikametgahı veya görkemli bir anıttan ziyade**, aynı zamanda **krallığın idari yönetim merkezinin bir bölümünü barındırdığı düşünülmektedir.**

Aigai (Vergina), Αἰγαί, Aigai, Latince: Aegae 3125

(DIA) Aigai kenti, günümüzde Yunanistan'ın Vergina kasabasında yer alır. Burası Makedon Krallığı'nın ilk başkenti olarak bilinir. Anadolu'da Aeolis Bölgesi'nde de aynı ismi taşıyan bir kent (Manisa İli, Köseler Köyü) mevcuttur. II. Philippos, MÖ 336 yılında Aigai tiyatrosunda bir gösteri sırasında öldürülmüş ve ardından oğlu Alexandros yani Büyük İskender Makedon tahtına geçmiştir.

(DIA) 1977 yılında II. Philippos'un mezarı da dahil olmak üzere birçok Makedon kralının gömüldüğü tümülüs mezarlar ile çok zengin krali mezar buluntuları ortaya çıkarılmıştır. Özellikle II. Philippos'un mezarı, buradaki diğer birçok mezarın aksine tahrip edilmemiş ya da yağmalanmamış olması açısından önem taşır ve krali mezarların asıl zenginliği açısından bizlere olağan üstü bilgiler verir. **(DIA)** Pers yönetimi altında Anadolu'da Karia Satrapı (Valisi) Hekatomnos'un Mylasa'da (günümüz Milas) kaçakçılar tarafından talan edilen anıt mezarı yani Hakatomneion benzer şekilde krali zenginlikte hediyelere sahip olmalıydı. Ne yazık ki muhteşem mimarisi, kabartma lahit ve duvar resimleri dışında kaçakçılardan pek bir şey geriye kalmamıştır.

(DIA) Yine Aigai'da bir kraliyet sarayının kalıntıları kazı çalışmalarıyla ortaya çıkarılmış ve uzun yıllar süren kazı ve restorasyon çalışmalarıyla sarayın bir kısmı 2022 yılında açılmıştır. Vergina kazı alanları 1996 yılından beri UNESCO Dünya Mirası Listesi'ne girmiştir.

MÖ 8. ve 7. yüzyılda bölge, Aigai'da stratejik bir üs kuran İllirya kabileleri tarafından yönetilmekteydi. MÖ 7. yüzyılın başlarında yerel *Thrak ve Paeon* kabileleri ayaklanınca, İlliryalılar çekilmek zorunda kalmıştır. Yaklaşık MÖ 650 yılında, Argoslu **I. Perdikkas** liderliğinde başkenti Aigai'da kurulmuş ve böylece Makedonya Krallığı'nı da kurmuş olur. Aigai'in "**keçi şehri**" anlamına geldiği söylenir (αἴξ, Yunanca keçi kelimesinden gelir). **(DIA)** Bu krallık, Aigai kentinden Makedonya'nın orta kısmına yayılır ve yerel halkları yerinden ederler. Pierialıların yaşadığı modern Vergina bölgesi, MÖ 6. yüzyılın ortalarına kadar ıssızdır. MÖ 550'den sonra bölgeye bir

Makedon nüfusu yerleşir. MÖ 5. yüzyılda, Kral **I. Archelaos**, Makedon başkentini kuzeye, orta Makedonya ovasındaki **Pella**'ya taşımıştır.

Vergina'daki bu antik kent, MÖ 410 yılına kadar Makedonya Krallığı'nın başkenti olan Aigai antik kenti ile aynıdır. Daha sonra da bölge Makedon kralları için **bir mezarlık** yani **nekropolis alanı** olarak kullanılmıştır. Vergina yakınlarında ayrıca MÖ 11.-9. yüzyıla ait yaklaşık 300 mezarın bulunduğu bir **Demir Çağı nekropolü** de bulunmaktadır ve burada henüz net olarak tanımlanmamış bir yerleşim yeri de tespit edilmiştir.

Bu tarihten sonra Aigai önemli bir tören merkezi olarak kalmıştır. Aigai'nin, MÖ 3. yüzyıldaki akınlardan sonra bile gelişmeye devam ettiği ve yeni kazıların sonuçlarına göre MS 1. yüzyılda bile yerleşim olduğunu ortaya konmuştur.

Antik Kent ve Yapıları:

(DIA) Aigai antik kenti, muhtemelen esas olarak saray kompleksinin kuzeyinde düzlükte yer almaktadır. Şehirde birkaç kutsal alan ve MÖ 4. yüzyılın 2. yarısında inşa edilmiş bir **tiyatro** bulunmaktadır. Kentin MÖ 2. yüzyılın ilk yarısı içinde büyük ölçüde tahrip edildiği anlaşılmaktadır. Saray yapısının hemen kuzeyindeki yamaca yaşlı söz konusu bu tiyatrodaki II. Philippos'un bir tören sırasında suikasta kurban gittiği bilinmektedir. Tiyatronun yakınında **Eukleia Tapınağı**, şehir surları, şehrin ana kapı yapısı ve Hellenistik Dönem evleri arkeolojik kazılarla tespit edilmiştir.

SARAY:

(DIA) Aigai'deki II. Philippos'un sarayına ait kalıntılar, Pieria Dağları'nın kuzey yamacında yer alır. $104,5 \times 88,5$ m ölçülerindeki saray yapısı, bir peristyl avlunun etrafında dikdörtgen odalardan oluşmaktadır. **44,5 m** kenar uzunluğuna sahip kare bir avluyu revaklar çevrelemektedir. Peristylin etrafında birçok yemek odası, tabanı Hellenistik çakıltaşı, çok renkli ve siyah-beyaz tessera'lardan oluşturulmuş mozaiklerle döşeli **oikos** ve **andron**'lardan bulunur. Saray yapısının güneyinde ana girişin hemen yanında yuvarlak planlı bir yapı olan tholos yer alır. Bu tholos'un işlevi, kararların alındığı kutsal bir mekân olarak yorumlanmıştır. Tholos'da bulunan

yunanca bir yazıt, yapının “**Heraklei Patroioi**” yani **Ata/Baba Herakles’e** adandığını göstermektedir. Yani bu Makedonya Kraliyet Evi’nin **Babası Herakles** anlamına gelmektedir. Ayrıca, doğu tarafında muhtemelen iki katlı olan sarayın **Aliakmonas Vadisi’ne** açılan bir terası vardır. Saray MÖ 4. yüzyılın üçüncü çeyreğine (MÖ 350-325) tarihlenmektedir ve muhtemelen Romalıların Pydna savaşında (MÖ 168) Makedon Kralı Perseous’a karşı kazandıkları zaferden önce yani Makedonya’yı fethetmeden önce yıkılmış olmalıdır.

TIYATRO

(DIA) Hemen kraliyet sarayının oturduğu tepenin kuzey yamacına inşa edilmiş olan komşu tiyatro saray ile birlikte, MÖ 4. yüzyılın ikinci yarısında tasarlanıp inşa edilmiş tek bir yapı kompleksini oluşturmaktadır. Böyle yapı kompleksleri özellikle Roma Geç Cumhuriyet ve İmparatorluk Dönemi’nde karşımıza sıklıkla çıkar. Roma’da Büyük Pompeius Tiyatrosu, Anadolu’da ise Stratonikeia, Pessinus, Kibyra, Tlos ve Side tiyatrolarında görüldüğü üzere. Ancak söz konusu bu tiyatrolar, bir saray yapısı ile değil bir tapınakla ilişkilidir.

Tiyatro, II. Philippos’un hükümdarlığının sonunda inşa edilmiş olmalıdır; Philippos MÖ 336 yılında burada öldürülmüştür. Tiyatro hiçbir zaman tamamlanmamış ve MÖ 2. yüzyılın ortalarında Aigai şehri yıkıldığında terk edilmiştir. 9 dilime yani *kerkides*’e ayrılmış olan tiyatronun ancak günümüzde yaslandığı yamaç görülebilmektedir. Antik yazarların aktardığına göre II. Philippos bir gösteri sırasında bu tiyatrodan öldürülmüştür.

BÜYÜK TÜRÜLÜS:

(DIA) Gümümüz Vergina çevresinde Makedon Dönemi’ne ait 9 oda mezar bulunur. Aigai’daki kalıntıların en önemlisi 110 m çapında ve 12 m yüksekliğindeki Büyük Türülüs’tür. Bu Türülüs içerisinde Geç Klasik Dönem’den Erken Hellenistik Dönem’e kadar tarihlenen Makedon Krali yönetici aile bireylerinin gömüldüğü tapınak cephele 4 ayrı oda mezar bulunmaktadır. Üç mezar zengin bir

şekilde boyanmış, çok sayıda ve çok zengin mezar eşyalarına sahiptir, 4. ise kötü bir şekilde tahrip edilmiş ve soyulmuştur.

Büyük Tümülüs 1977 yılında **Manolis Andronikos** tarafından ortaya çıkarılmış ve bu keşif Vergina'yı önemli bir arkeolojik alan olarak öne çıkarmıştır. 1860'lı yılların başlarında bölgede bir mezarlık ve tümülüsün varlığı bilinmesine karşılık, Vergina'da kazı yapan ilk arkeolog olan Léon Heuzey, buranın varlığını rapor etmiş ancak kazı yapacak zamanı bulamamıştır. Heuzey'in çalışmalarını devam ettiren K.A. Rhomaios da ortaya çıkarılan mezardan haberdardır ancak Heuzey gibi saraya odaklanmıştır.

(DIA) Rhomaios'un tavsiyesi üzerine Andronikos 1976 yılında Büyük Tümülüs'ün kazısına başlamış ve 1977 yılında tümülüs içerisinde gömülü olarak 3 adet MÖ 4. yüzyıl mezarı ortaya çıkarmıştır. **II. Philippos**'un mezarının yanı sıra **Prens mezarı** ile **Persephone** ve **Eurydice** mezarı da büyük Tümülüs içerisinde yer almaktadır.

PERSEPHONE'NİN KAÇIRILIŞ MEZARI:

(DIA) Genellikle Persephone'nin Mezarı olarak adlandırılan Mezar I, büyük bir oda mezardır. Yağmacılar yüzünden geriye sadece **bir erkek, bir kadın ve bir bebeğe ait kemikler kalmıştır**. Bununla birlikte, Persephone'nin Mezarı o döneme ait en iyi korunmuş duvar resimlerini içermektedir; bir duvarda mezara adını veren Persephone'nin Plouton (Hades) tarafından kaçırılışı tasvir edilmiştir.

Kore'nin oyun arkadaşlarıyla çiçek toplarken Hades tarafından kaçılmasına Homerik ilahilerde değinilmektedir.

Kız ise büyülenip iki eliyle birden uzandı
Bu alımlı oyuncuğu almaya. (Bu sırada) esneyip yarıldı geniş yollu yer
Nysa ovası boyunca; yükselip atıldı kıza efendi Polydeigmon (Hades),
Ölümsüz atlarıyla, Kronos'un çok adlı oğlu;
Kaçırıp altın arabasında gönlü olmayan kızı
Götürdü ağlayıp yakarmasına bakmadan.

(DIA) Büyük Tümülüs'ün kenarında ve II. Philippos'un mezarının yanında yer alan ve kireçtaşından inşa edilen oldukça yağmalanmış bu oda mezar, boyalı süslemeleri

nedeniyle Persephone'nin Mezarı olarak adlandırılmıştır. Oda mezarın karşılıklı duvarlarında Kader tanrıça figürleri ile “**neşesiz kaya**” üzerine oturan Demeter figürleri arasında Persephone'nin yer altı tanrısı Hades (Plouton) tarafından kaçırılış tasviri edilmiştir.

Uygulamadaki ustalık, tasarımın gücü ve boyamadaki çekimserlik, MÖ 4. yüzyılın ortalarında yaşamış çok yetenekli bir sanatçıya (belki de **Nikomachos**'a) işaret etmektedir; bu tarihleme mezarın iç kısmında bulunan **çanak çömlek buluntularla da desteklenmiştir.**

II. Philippos'un Mezarı

(DIA) Büyük tümülüsün içerisindeki **II numaralı** en büyük mezar odası, II. Philippos'un Mezarı olarak adlandırılan mezardır. **(DIA)** In antis tapınak planlı ve dorik tapınak cepheli bu mezar, bir ön (pronaos) oda ve bir ana odadan (naos) oluşmaktadır. Beşik tonozlu bir çatıya sahip olan mezar yapısı, büyük bir kapıyla bir ana oda ve bir ön odaya bölünmüştür. **(DIA)** Yapının cephesini dorik sütunlar, pilasterler ve renkli boyalı frizler süslemiştir. Mimari elemanlar Arkaik Dönem'den beri görülen şekilde canlı renkli boyalıdır. “Cephe, küçük bir Dorik yapı (in antis tapınak ya da thesauros) izlenimi vermekle birlikte **üçgen alınlık** yerine **yüksek, boyalı bir av sahneli frizle dekore edilmiştir.** Boya henüz ıslakken mezarın toprakla kaplı olduğu düşünülmektedir ve bu nedenle fresco'lar iyi korunmamıştır; ancak, çoğu figürün ana hatları hala görülebilmekte ve birkaçının ayrıntıları seçilebilmektedir. Soyulmamış olan bu II. numaralı mezar, olağanüstü miktarda ve çeşitlilikte mezar armağanı içermektedir ve bu buluntular tümülüs içerisinde inşa edilen müzede mezar yapıları ile birlikte sergilenmektedir.

Hem ön oda hem de ana oda, diğer zengin eşyaların yanı sıra, **Vergina Yıldızı** olarak adlandırılan bir yıldızla süslenmiş altın bir **Larnax** (urne kabı) ele geçmiştir. Ana odadaki **larnax** içerisinde altın bir meşe çelengi ve **eskiden mor** bir beze sarılmış bir erkeğin yanmış kemikleri bulunmuştur. Söz konusu bu kemikler, Büyük İskender'in babası II. Philippos'a atfedilmektedir. İskelet kalıntılarının incelenmesi sırasında, İngiliz antropolog Jonathan H. Musgrave **sağ gözde** iyileşmiş bir kemik yarası

keşfetmiştir. II. Philippos'un MÖ 355/4 yılında **Methone Savaşı**'nda sağ gözünü kaybettiği söylendiğinden, bu bulgu Makedonya kralının bu mezarla ilişkilendirilmesini mümkün kılmıştır. Ancak bu bağlantı kesin değildir. Mezarın tarihlendirilmesiyle birlikte diğer araştırmacılar, Büyük İskender'in üvey kardeşi ve halefi olan III. Philippos Arrhidaios'un (MÖ 352-317) bu mezarın sahibi olma ihtimalinin daha yüksek olduğuna işaret etmektedir.

Mezar eşyalarının zenginliğinden bu mezarların kraliyet ailesine ait olduğu açıktır. Ancak ölenlerin kimliği hâlen tartışmalıdır. Daha önce de belirtildiği gibi, **II nolu mezar**, en yaygın olarak **II. Philippos** ve dul eşi **Kleopatra** ile ilişkilendirilmektedir. Ancak birçok akademisyen bu görüşe karşı çıkarak mezarın aslında Büyük İskender'in yarı üvey kardeşi **Arrhidaios** ve MÖ 316'da öldürülerek gömülen karısı Eurydike'ye ait olabileceğini savunmaktadır.

İkinci görüşü destekleyen araştırmacılar, mezardaki seramik objelerin dördüncü yüzyılın sonlarına (Philippos'un ölümünden en az bir kuşak sonrasına) tarihlendiğine işaret etmektedir. **Diğer kanıtlar ise tonozlu çatının biçiminden** gelmektedir. Makedonlar tonozlu çatıyı ilk önce kendileri icat etmedilerse, bu çatının ilham kaynağı İskender'in bölgedeki fetihlerinden sonra Asya'dan gelmiştir. **(DIA)** Ön cephedeki av sahnesinin de İskender'in fetihlerinden sonraki döneme ait olduğu düşünülebilir. **Resmin arka planında yer alan uzun bir sütun**, tasvir edilen av sahnesinin bir kraliyet av parkında (**Paradeisos**) **gerçekleştiğini düşündürmektedir**. Kraliyet av parklarında avlanmak genellikle Pers kültürüyle ilişkilendirilir ve bu nedenle ancak İskender'in Asya'dan dönüşünden sonra resmedilmiş olabilir, şeklinde görüşler mevcuttur.

Duvar resmi bir kraliyet avını tasvir etmektedir. Birden fazla hayvanın avlandığını ve avın eşzamanlı olarak birçok farklı aşamada olduğunu gösterdiğinden açıkça **empresyonist** olarak yorumlanmıştır: takip etme, yüzleşme ve öldürme. **(DIA)** Bu resmin İskender mozaigine ilham veren tablo ile (şimdi kaybolan) açık benzerlikler gösterdiği düşünülmektedir; bu av sahnesinin ressamın daha önceki çalışmalarından biri olması mümkündür.

(DIA-Friz) Özellikle oldukça iyi korunmuş bu mezar yapıları, Dorik düzende yapılmış tapınak cepheli oluşları, dorik korniş üzerinde attika gibi yüksek bir friz kısmının oluşu ve frizin polikrom duvar resimleriyle süslenmesi **Hellenistik sanatın en önemli buluntuları içinde kabul edilmektedir.**

Bu mezarlar, Temenid hanedanı olarak da bilinen, Eski Yunan Dor kökenli bir Makedon kraliyet hanedanı olan **Argead**'ların Makedon kraliyet hanedanının kendilerinin temsiline yönelik önemli kültürel-tarihsel ipuçları sunmaktadır. Makedonya'nın Yunan kültür alanının dışında kaldığına dair sıkça dile getirilen görüşün aksine, **kraliyet ailesi mezarlarda kendisini Yunan olarak tanıtmaktadır:**

Mezar eşyaları, **kralın Yunan yaşamının bir parçası olarak av ve savaş sahnelerinin yanı sıra symposionlar da (yani şöenler)** bunu desteklemektedir; silahlar ve hatta şarap karıştırıcısı gibi mutfak eşyaları (bu, Makedon hanedanının Yunanlılar **gibi saf şarap içmediğini kanıtlamalıdır**) Klasik Yunan'ın anıları olarak görülmelidir.

Mezar eşyaları, çok miktarda gümüş ve bronz kaplar, süslü mobilyalar (fildişi bir kanep), yakılmış kemikleri süsleyen görkemli bir altın meşe tacı, gümüş yaldızlı taç, silahlar, zırhlar, bir zamanlar ahşap yatakları süsleyen fildişi başlıklar; Bunlardan en etkileyici ikisi arasında Büyük İskender ve babası II. Philippos'un büstü vardır: bunlar "iki hükümdarın tek gerçek portreleridir".

III. mezar, II. Mezara çok benzemektedir, aynı şekilde bir ön ve arka odadan oluşmaktadır. Ana odada genç bir erkeğin kemiklerini içeren gümüş bir kabı yanı sıra çeşitli gümüş kaplar ve fildişi kabartmalar ele geçmiştir.

Rhomaïos Mezarı:

(DIA) Kuzeydeki Büyük Tümülüs'ten güneyde dağın eteğinde yer alan II. Philippos Sarayı'na doğru çıkarken, dere yatağının ve yolun hemen doğu kenarında başka bir anıt mezar yer alır. Kalkerden inşa edilmiş söz konusu bu iki odalı anıt mezar "**Rhomaïos Tomb**", Vergina'da kazıları sürdüren ikinci kazı başkanı Profesör **Konstantinos Rhomaïos**'tan ismini almıştır.

(DIA) Dış cephesi, ion düzeninde dört sütunlu ve üçgen alınlığa sahiptir. İon düzenindeki yarım sütun pilasterler, üç faskialı bir arşitrav ve üzerinde ion frizi ile dış sırası korniş blok sırasından oluşturulmuş bir üst yapıya sahiptir. Mezarın süslü ön cephesine, mezar odası sade bir şekilde dekore edilmiştir.

EURYDİKE MEZARI

Eurydike Mezarı, Rhomaios Oda Mezar'ın (Tomb) biraz doğusunda yer alır. Cephesi henüz açığa çıkmamış, çift odalı, beşik tonozlu yapı, kirli beyaz bir harcı ile sıvanmıştır. MÖ 340 yıllarına tarihlenen bu mezarın, II. Philippos'un annesi ve Büyük İskender'in büyükannesi **Kraliçe Eurydice'ye** ait olduğu tespit edilmiştir. Beşik tonozlu bir çatıya sahip olan oda mezarın içi oldukça sade düzenlenmiştir. Rhomaios mezarından farklı olarak, bu mezarda mezar odasının içerisi **ion düzeninde** tasarlanmıştır. İçi kirli beyaz bir stucco ile kaplı olan mezarın duvarlarında Yunan mitolojisinden sahnelere yer verilmemiştir. **(DIA)** Ancak mezar odası içerisinde bulunan çok görkemli taht ve tahtın sırtlığında yine **Yunan mitolojisinden sahneler yer almıştır**. Tahtın sırtlığında, Büyük Tümülüs'teki Persephone'nin kaçışı mezarından farklı olarak, aynı konu tasvir edilmesine karşılık burada dört atın çektiği (yani bir quadriga) araba üzerinde Hades ile Persephone'nin yeraltı dünyasına doğru sakin bir şekilde hareket eder şekilde tasvir edilmişlerdir. Eurydice bu görkemli tahtla birlikte mezar içerisine konulmuştur (MÖ 344-343).

(DIA) Büyük tümülüs içerisinde ortaya çıkarılan Persephone'nin kaçılışının tasvir edildiği ve muhtemelen **Nikesipolis'a** ait olan bu mezardaki sansasyonel duvar resmiyle karşılaştırıldığında Eurydice mezarı taht sırtlığındaki bu tasvir çok daha sakin ve düzenli olduğu hemen fark edilmektedir.

Eskiden Makedonlar ölen yöneticilerini, cenaze ateşlerinde (kremasyon) yakar, ardından kemikleri şarapla yıkar ve kişisel eşyalarıyla birlikte mezar binalarındaki altın larnaklarda saklardı. Anıt mezarlar daha sonra toprak yığınları altında örtülmüştür. Bu nedenle mezarlarda bulunan taşlar gibi pek çok nesne yangından zarar görmüştür. Ölenler yakıldıklarında taç ve mücevherlerini takıyorlardı.